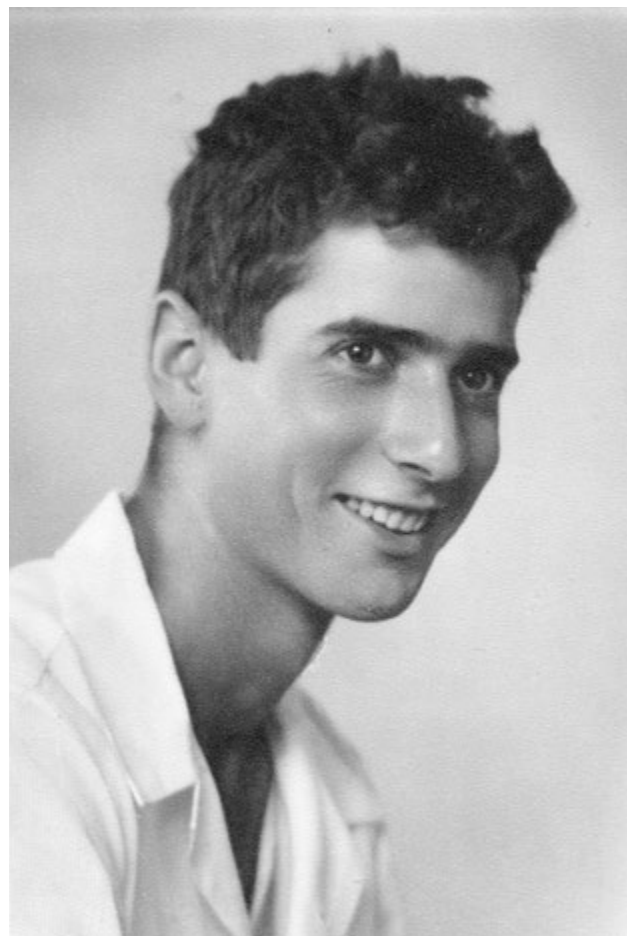
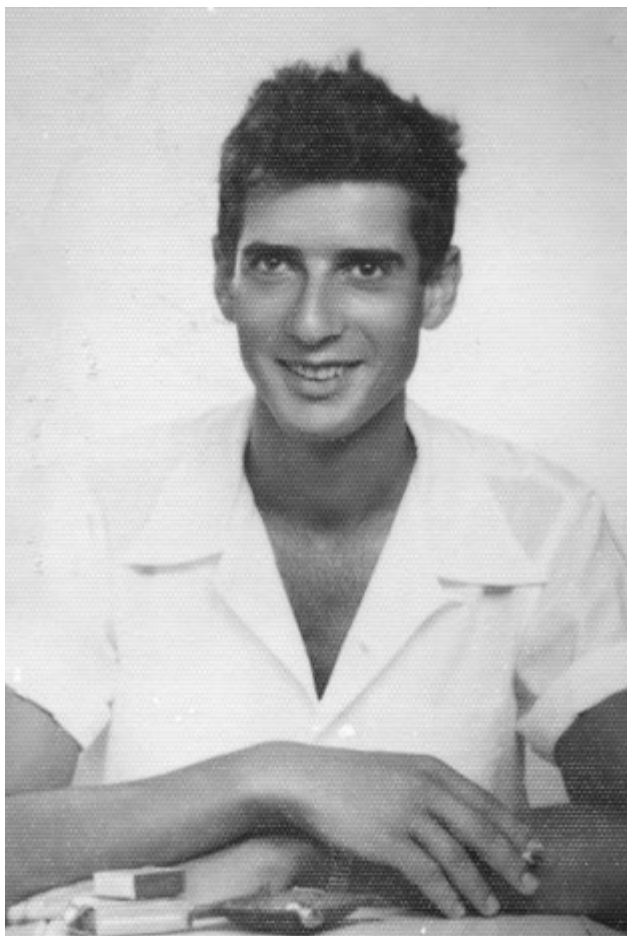

תוכן העניינים

7	מבוא
9	אמי מרים
11	אבי בנימין
13	המשפחה המורחבת
14	ילדות
24	בחרות
28	מלכיה
48	שמירת טבע בגולן
69	הרשות לפיתוח החרמון
80	חברת הר החרמון בע"מ
84	שיקום שמורת החולה
87	האגף לאיכות הסביבה
93	סגן מנהל הרשות
124	מנהל הרשות
142	החיים כפנסיונר
143	משק המים
150	קרן קרב
153	העמותה לעידוד וקידום שמירת הטבע במזרח התיכון
158	טיולים ומסעות ברחבי העולם
164	אפילוג
165	נספחים
214	אינדקס שמות

נער הייתי

להשלים את קיבוץ מלכיה. החלטתי להצטרף לגרעין שלוחות, המיועד למלכיה. בסוף יולי התחילנו, בני הגרעין, כרגיל בבקו"ם בתל השומר, ועברנו למחנה 80 ליד פרדס חנה לטירונות. הבנות והכ"ף-למ"דים (כושר מוגבל) זכו לטירונות מקוצרת והתגייסו הרבה יותר מאוחר, כך שיסיימו את טירונותם יחד איתנו.

הגענו לצבא מלאי רצון לשרת ולתת את מיטב יכולתנו למדינה שלנו. לא ידענו שאת הצבא כלל לא מעניין מה רצוננו. השיטה הייתה לתזו ולתרגל בלי הרף, לשבור את האינדיבידואליות ולהיות כחומר היוצר בידי המפקדים ללא כל היסוס או מחשבה. חוסר בשינה, משמעת מים, יחס משפיל וטרטורים היו מנת חלקנו הקבועה. לאחר זמן מה יצאנו לסדרת אימונים בשטח החולות ממערב לאור עקיבא, היכן שהיום נמצאת שכונת הווילות של קיסריה. כביש החוף טרם נסלל והגישה הייתה בכביש צר שהתפצל

יצאנו מיוטבתה, עלינו לרמת המדבר ועשינו את הלילה הקר ליד באר מלחן. למחרת עלינו לראש הר ברך, אחת מתצפיות הנוף היפות ביותר בארץ: לרגלינו בקעת תמנע, הערבה והרי אדום הנישאים ממול. עזריה הושיב אותנו מול הנוף ונעמד להסביר על המראה הנהדר שמול עינינו. אחד הנערים הפריע לו חזור והפרע. עזריה איבד את סבלנותו ואמר לו קבל עם ועדה "בזה שאתה טיפש אשמים הוריק, זה שאתה מראה את זה לכל הנוכחים פה זו אשמתך שלך". יותר איש לא העז להפריע. בסיומו של הטיול, על חוף הים באילת, ישבנו סביב מדורה בחבורה קטנה עם עזריה, והוא במצב רוח מרומם ציטט קטעים מ"עלילות מיקי מהו" של שלונסקי ולימד אותנו שזכור לפחות אחד מהם.

עם סיום כיתה י"ב הגיע הזמן להתגייס לצה"ל. באותה שנה (1956) הוקמו שני גרעינים מהשכבה שלי במחנות העולים – אחד מיועד להשלים את קיבוץ מנרה והשני

ממה שהיום הוא כביש 4. הוקצו לנו שתי מימיות לאדם ביום כולל לגילוח ולרחצה. היינו כמובן צמאים כל הזמן וחיפשנו דרכים להשיג עוד קצת מים. מי שנתפס בכך קיבל עונש כבד כיד דמיונו הטובה של הרס"פ שלנו – דמות מטילת אימה אבל ללא שכל רב. עונש אחד היה ללכת לים עם מכל כבד ולחזור איתו מלא במי ים. הדרך לעקוף את העונש הייתה לקחת מלח מהמטבח, למלא את המכל במים בשדה קרוב של קיבוץ שדות ים ולהמליח אותם. הרס"פ לא עלה על התרמית והיה מרוצה. עונש אחר ונפוץ היה לחפור בור שממדיו מטר על מטר. במקרה אחד תפס שני טירונים לוקחים מים ללא רשות ונתן להם לחפור בור של שניים על שניים. אחד מהם, מהיר מחשבה, אמר לו "המפקד, אני לא סובל את השני, אז תן לנו בבקשה במקום שניים על שניים פעמיים אחד על אחד". הרס"פ, שלא היה גאון בחשבון, אישר את הבקשה בלי להבין עד כמה קטנה המטלה.

תנאי התברואה היו ירודים, המטבח וכליו רוויי שמן ולא מנוקים היטב. פרצה מגפת צהבת ועשרות מאיתנו נדבקו, בהם גם אני. באחד הבקרים התעוררתי עם חום גבוה וחולשה. שלחו אותי לבד להגיע בכוחות עצמי למרפאה במחנה 80. למזלי עבר קומנדקר עם צנחנים שנתנו לי טרמפ. הם היו בדרך לקראת פעולת תגמול בקלקיליה שנערכה באותו לילה. במרפאה במחנה 80 מדדו לי את החום – מעל 40 מעלות. זיהו מייד מה הבעיה ושלחו אותי להתאשפז בבית חולים 10, בית חולים צבאי שהיה בחיפה לא הרחק מבית החולים רמב"ם, במבנים של מחנה צבאי בריטי לשעבר. אושפזתי באחד מחדרי בית החולים שהיו בו רבים מחברי ליחידה.

טלפונים לא היו אז ולא הייתה לי דרך להודיע להורי על הקורות אותי. מייד אחרי האשפוז החל מבצע קדש. בלילה השני למבצע התעוררנו לקול ירי ארטילרי ורעש עז. רק בבוקר נודע לנו שהמשחתת המצרית אבראהים אל-אוול התקרבה לתקוף את חיפה, ובקרוב עם חיל הים היא נתפסה והובאה לנמל חיפה. מצאתי שאחת מהאחיות גרה בכרמל, וביקשתי אותה להודיע להוריי באחוזת שאני בבית החולים. היא העבירה את ההודעה ללא פרטים. אמצע מלחמה והוריי מקבלים הודעה שבנם החייל שוכב בבית חולים, ומבינים שהוא נפצע בקרב. אבא רץ מייד לבית החולים מלא דאגה, שהתפוגגה כשפגש אותי. החליטו לפנות מבית החולים את כל אלה שמצבם לא חמור כדי להיערך לקלוט

פצועי קרבות, ושלחו אותי לבית הוריי להחלים שם. אחרי שלושה שבועות של פינוק ביתי חזרתי למחנה 80 בדיוק יום לפני טקס סיום הטירונות. בגלל הצהבת קיבלתי סיווג כ"ל לחצי שנה.

עברנו כל בני הגרעין לשנת הכשרה בקיבוץ אשדות יעקב מאוחד. גרנו במחנה צריפים ייעודי, עבדנו בענפי המשק ועברנו גם סדרות אימונים. הבנים נלקחו לבאר מנוחה לאבטח את התנועה בכביש לאילת למשך חודש וחצי, ומכיוון שהייתי כ"ל זמני נשארתי יחד עם הבנות בקיבוץ. באשדות יעקב היו כמה חברים טובים של אמא עוד מיאלטה. הם אימצו אותי בחום ונעשיתי בן בית במשפחת ארז. עבדתי בכרם יחד עם עוד בנות מהגרעין, ביניהן גבי. נהיינו חברים ובקיץ 1957 – זוג נשוי. עם תום שנת ההכשרה עברנו הבנים לגדוד 88 לאימון מתקדם. הבנות עברו למלכיה. גבי, כאישה נשואה, שוחררה מצה"ל, ובהחלטה משותפת נרשמה לסמינר הקיבוצים בתל אביב ללמוד הוראה. הוריה מימנו את הלימודים ואת שהייתה בביתם, שהיה בימי חופשה שלי גם ביתי. אביה, נפתלי רבינוביץ' היה יוצא רוסיה עם רקע ציוני דומה לשל הוריי. הוא היה מראשוני נהגי האוטובוס בתל אביב, מיוזמי הקמת קואופרטיב דן ותנועת הקואופרציה וניהל את הקואופרטיב שנים רבות. אסתר אמה של גבי, בוגרת השומר הצעיר, עלתה ארצה בשנות ה-30 לקיבוץ עין שמר ואחר כך יצאה ללימודי אחות בירושלים. היא עבדה במרפאה ציבורית בשכונת התקווה וראתה בכך ייעוד ושליחות. הקשר בינם ובין הוריי היה חברי וטוב.

בגדוד 88 הייתי בפלוגה אל"ף – פלוגת קורס מ"כים. מייד עם בואנו אמרו לנו מפקדינו: כאן אין בולשיט ואין טרטורים. כאן אתם לוחמים. עבודה קשה אבל לעניין בלבד. ואכן זאת לא הייתה אמירה מהפה ולחין, וכך התנהלו הדברים – אימונים מפרכים, כולל קורס צניחה ותרגילים מוצנחים ויחס הוגן. מפקדי הפלוגה היו ברמה גבוהה. המ"פ היה חזי שלח (אביו של עופר שלח), עתודאי בוגר אוניברסיטה ולימים מח"ט צנחנים מעולה. המ"מים אחד אחד: עוזי יאירי, לימים גם הוא מח"ט צנחנים, שנפל בפעולה לשחרור בני ערובה במלון סבוי; מוני ניצני, אחד הבודדים בצה"ל שזכה בשני עיטורים; ואסא יגורי, בן קיבוץ יגור, שנפל במלחמת יום כיפור שבה היה קצין מודיעין אוגדתי. גם הסגל הזוטר הורכב מאנשים ברמה. אחד מהם, מוטקה אילת, היה לימים מנכ"ל החברה

האוכל והמטבח שכנו בצריף צנוע, והמקלחת והשירותים היו בבניין אחד המשרת את כולם. ענפי החקלאות לא היו מפותחים, היה מחסור במים, לא היה חיבור לרשת החשמל הארצית והקיבוץ כולו הסתמך על שני גנרטורים שלא תמיד נותנים מענה, ובכל מקרה מושבתים בכל ערב לשעות הלילה. שוכנתי באחד הצריפים עם חבר גרעין נוסף, מומו. בסופי שבוע שבהם גבי הסטודנטית הייתה באה, הוא היה נודד למיטה פנויה בחדר אחר. בצריף היו ארבעה חדרים קטנים דלי ריהוט, ובכל חדר גרו שניים או שתיים או זוג – מיטות סוכנות צרות, ארון מארגזי פרי הדר, שולחן קטן ושני שרפרפים. בחזית מרפסת וברז אחד בראש צינור מים לכל הצריף. האוכל בחדר האוכל לא משהו

בקורס צניחה

והדלות בולטת.

הקיבוץ קרוב מאוד לגבול עם לבנון, אבל מבחינה ביטחונית האזור היה רגוע. הגבול סומן על ידי שלטונות המנדט הבריטי ביציקות בטון לבנות מדי כמה מאות מטרים. המטע שלנו נשק לקו הישר בין שתי אבני גבול, ושדות הטבק של שכנינו הלבנונים נשקו לו מהצד השני. לפעמים היינו משוחחים, מחליפים סיגריות ונותנים להם מים. אין גדר, אין דרך פטרולים והכול פסטורלי. רק אחרי ספטמבר השחור וגירוש הפתח ללבנון הכול השתנה.

שאלו אותי מה הידע שלי בחקלאות. אמרתי שבהכשרה עבדתי בכרם של אשדות יעקב, אז ציוותו אותי להיות העובד השני בענף הכרם תחת יחיאל רמון הוותיק, מרכז הענף. לא חלפו ימים רבים ויחיאל עם משפחתו הצטרף לגל העוזבים והשאיר אותי, הצעיר הלא מנוסה, לנהל בעצמי את הענף. זה היה אתגר לא פשוט מכיוון שהכרם היה בצילו של ענף המטע, שקדם לו בכול. גל העזיבות נמשך. לא נותר אף אחד מהפלמ"חניקים שהקימו את הקיבוץ עם תום מלחמת השחרור. אנחנו, חברי הגרעין, יחד עם בני קיבוצים שנשלחו למלכיה לשנת שירות שלישית שהוטלה על בני הקיבוצים הוותיקים, בעיקר מקיבוץ יגור שהיה המאמץ של מלכיה, וכן יחד עם כמה משפחות מיגור ומאשדות יעקב, ייצבנו את היישוב והצעדנו אותו קדימה. בהדרגה השתלבנו בחיי היום-יום בקיבוץ. הדלות

להגנת הטבע ועוזר שר הביטחון להתיישבות. אחר, גדעון לוינגר, היה לימים אדריכל הבית של רשות שמורות הטבע. גם הלוחמים היו כולם חניכי תנועות הנוער, בוגרי תיכון וחדורי רוח משימה. האימון המתקדם נמשך חצי שנה, ובסיומו נשלחו חלקנו להדריך טירונים במחנה 80. באחד הלילות עשינו לחניכים הקפצת לילה תוך השלכת רימוני הלם. רימון שזרקתי פגע בענף עץ ונחת ליד אחד מאוהלי הסיירים שבהם ישנו החניכים. זה היה סוף דרכי בהדרכה. יצאתי לשל"ת (שירות ללא תשלום) בקיבוץ מלכיה עד ינואר 1959, מועד השחרור מצה"ל. אז התחיל הפרק הבא בחיי.

מלכיה

הגעתי למלכיה בקיץ 1958. בנות הגרעין והכ"ף-למ"דים הגיעו חצי שנה לפנינו והיו כבר מעורים במשק. זה היה קיבוץ קטן ועני על ראש הר, מרוחק מכל מקום, וההגעה אליו הייתה על גבי כביש צר, תלול ומתפתל שבו רק שני פסים צרים מצופים באספלט מרובה חורים. הקיבוץ סבל אז מעזיבה רבה של חבריו הוותיקים. היו בו כמה בתי בטון בני חדרים פשוטים, רובם ללא חדרי שירותים ומקלחת, ושורת צריפים דלים שבה שיכנו אותנו, הצעירים. חדר

משמאל לימין: זוגתי גבי, אני עם בנו בועז, נפתלי אביה של גבי, אבא בנימין בביקורו האחרון במלכיה, לפני האשפוז שממנו לא החלים, ואמא מרים

היינו מלקטים אבנים, מעבירים אותן למגרסה ומייצרים חצץ משובח. לצד המחצבה פעל מטע תפוחים קטן, בעיקר מהזן גרנד אלכסנדר, וכן כרם, רפת לא גדולה, לול מטילות, בריכות דגים בעמק החולה ופלחה, ובנוסף ענפי השירות ובתי הילדים. המים הגיעו במשורה בצינור צר קוטר מתחנת שאיבה של מקורות בנחל דישון, והיו גורם מגביל. השתלבותי היטב. גבי סיימה את הלימודים עם תעודת הוראה ובאה לקיבוץ. בזכות העוזבים התפנה מקום בבית אבן, חדר נחמד עם בית שימוש צמוד וללא מקלחת. ב־1960 נולד בנו הבכור בועז והחיים התנהלו בשגרה. נבחרתי להיות סדרן עבודה. בניגוד למה שהיה בדרך כלל, ביצעתי את התפקיד בקלות וביעילות חסרות תקדים. זה קידם אותי להיות בין נושאי התפקידים הבכירים בקיבוץ, שבינתיים צמח והתפתח חברתית וכלכלית. אחי היה אחד המובילים בקיבוצו שלו, והקשר החזק בינינו, שהפך גם לקשר אמיץ בין משפחותינו, הוסיף ליכולותיי.

נכחה כל הזמן. היא יצרה מצב שבו השוויוניות הקיצונית הייתה מובנת, לכולם היה מעט. אין ספק שבתנאי מחסור הקיבוץ הוא הפתרון היעיל והנכון. החיים נוהלו על ידי האספה הכללית. בכל מוצאי שבת הייתה אספת החברים מתכנסת, דנה מקטן ועד גדול בכל ענייני הקיבוץ בהצבעה פשוטה בהרמת ידיים שבה הרוב קובע ודעתו של כל אחד שווה. האספה בחרה את בעלי התפקידים – מזכיר, מרכז משק, רכו קניות וגזבר ואת הוועדות השונות. התפקיד השנוא ביותר היה סדרן העבודה. בכל יום הוא היה מתיישב בכניסה לחדר האוכל ומחליט איפה יעבוד למחרת כל חבר. רכזי הענפים היו באים בדרישות שתמיד עלו על כוח האדם הזמין, ותוך בלגן של כעין שוק הוא קבע. הוותיקים מאיתנו היו משתי קבוצות: האחת בני ובנות גרעין של הנוער העובד־חלמיש והשנייה קבוצה מעולי פרס. המשותף לשתיהן היה היחס לעבודה הפיזית – עבדו הרבה וקשה. בתקופה שבה הגענו הענף המכניס היה המחצבה: